

יציאת מצרים

על שולחן הסדר ביום שני תחגוג קהילה אחת בברוקלין יציאת כפולה ממצרים, פעם אחת בימי פרעה ופעם שניה בימי נאצר

מאת מיכל דניאל

”
הביקור הראשון שלי בישראל היה בשנת 1978. מאוד התרגשתי. הביקור החזיר לי זכרונות ממצרים. זאת הייתה אותה אווירה, אותו מזג אוויר, אותה קומפוזיציה החברתית עם אנשים יותר חמים. כאן אני לא מכיר את השם של השכנים שלי”

דוירה סאקאל, תושב ברוקלין שהיגר לכאן ממצרים בשנת 1963, יספר בליל הסדר לשמונת הנכדים שלו גם על יציאת מצרים הפרטית שלו. סאקאל (63), שיסר בשנת 1996 את "האגודה למחקר ולהפצת מורשת יהדות מצרים", מתוך רצון להעביר לדורות הבאים את המורשת המפוארת עליה גדל, מודה כי גם אחרי למעלה מיוכל בארה"ב, הוא עדיין לגמרי מצרי. המבטא שלו, המוויקה שהוא אוהב, המאכלים הם מאה אחוז מצרים, הוא אומר. כליל הסדר, שבו יתכנסו כשלושים מבני המשפחה, כולל אמו בת ה-83, ילדיו, נכדיו, בני הרודים והרודות, יבשלו הנשים את המאכלים האהובים מהבית: מחשי, שהם עלי גפן ממולאים בחצילים ובשר, חאמר, שהוא תפוח אדמה פריך, מלוחיה, שהוא ירק ששמים על תבשיל אורז ועופות שנראה כמו מרק, ועוד מתבשילי המטבח היהודי-מצרי עליהם גדל סאקאל. את ההגדה יקראו באנגלית ובערבית ויגוללו בפני הדור הצעיר את סיפור יציאת מצרים. בסיומו של הלילה, לאחר שידונו, מן הסתם, כמה שקורה עכשיו במצרים, הם יורו לאל על שהגיעו עד הלום.

המהפיכה במצרים אינה משמחת את סאקאל. המצב יותר מסוכן ממה שהוא נראה, הוא יורע. קשה להוציא מדינה של 80 מיליון איש מהעוני ברגע אחד, הוא מזכיר. החיים בברוקלין הטיבו עם סאקאל וחברי קהילה שלו, שרבים מהם חזרו להיות בעלי עסקים, כמו שהיו במצרים. גל גדול של יהודי מצרים עזב אותה אחרי מלחמת יום העצמאות, בשנת 1948, ועלה ברובו לארץ. אחרי מבצע סיני, בשנת 1956, שבו הצטרפה ישראל לצבאות צרפת ואנגליה וכבשה את חצי האי סיני מידי המצרים, המשיכו היהודים לעזוב. גל גדול נוסף עזב בשנת 1958. רובם עלו או לישראל, אבל היו גם אחרים שהתפורו בעולם, חלק הגיעו גם לאמריקה, כמו המשפחה של סאקאל, שרצתה להתאחד עם הסבא והרוד שהיגרו קודם לכן לניו-יורק.

המשפחה של סאקאל, שהייתה משפחה מבוססת בקהיר, עזבה את מצרים בשנת 1962, כשבני המשפחה הרגישו על כשרם את עוינות הסביבה. דוירה סאקאל עזב את מצרים כשהיה בן תשע, ביחד עם הוריו וארבעת אחיו הקטנים. כשהגיעו לניו-יורק בשנת 1963 הם התיישבו בשכונת ביי רידג', בברוקלין, שם התגוררו הסבא והרוד, ויהודים אחרים שעזבו את מצרים. מהר מאוד נוצרה קהילה ובשנת 1967 נוסד באחד הבתים המרווחים בברוקלין בית הכנסת הראשון של הקהילה. עם השנים המשיכה הקהילה לגדול וקיימה קשרים חמים עם הקהילה היהודית-סורית. בשנת 1976 נבנה בית כנסת גדול יותר שנקרא על שמו של בית הכנסת "אהבה ואחוה", שבקהיר, שבחזיתו ויתו מתנוסס עד היום השלט המקורי ממצרים. לפני שלוש שנים נחנך למולו בית כנסת חדש ומהודר, על אושן פארקוויי, בין קינגס הייווי לקוונטיק, ובניין בית הכנסת הקודם מושכר לקהילה אחרת, עד שזו תבנה לה בית כנסת משלה.

אחוה ואהבה

קשה להתמייץ את בניין "אחוה ואהבה", המתנאה בחזית בעלת קשת בטון שבה מגן רוד. שורה של מדרגות מפרידה בין המדרכה לבין דלתות העץ הכבדות הסוגרות על המבנה, כשמשני צידי מאירים השלטים בעברית ובאנגלית: "אהבה ואחוה". ורקורי אור המנורות שבגג החזית מאירים את הרחבה, וכמוהם מצלמות האבטחה שפועלות 24 שעות ביממה. שלושה פילנתרופים גדולים בקהילה הבטיחו את רכישת האדמה והקמת בית הכנסת, ג'וזף בר נתן, גבריאל צ'להבר וסלומון הררי, והוא מכיל בתוכו גם את משרדי הרב, חרדי לימוד וספרייה. אבל אולם התפילה עצמו הוא גולת הכותרת, עם תקרה בגובה 40 רגל, קירות שיש, השטיחים רכים וחלונות ויטראז' מעוטרים. את האבן, העץ והזכוכית יבאה הקהילה

מישראל, את שער הברזל המרשים מאיטליה. באולם הכניסה לבית הכנסת, אני פוגשת את דוירה סאקאל בחמישי בערב, בסיום התפילה. הוא מלווה בכך דודו, אלן (חלפון) ספרי, מחבר המנהלים של המרכז, ומערכת, שבדיק הערב מתקיימת במקום מסיבת בר מצווה גדולה. בחדר הספרייה המסוגנן, בו אנחנו נסובים, מספרים בני הרודים כי הם עוקבים בלב כבד אחרי המתרחש במצרים, ומודים שההתרחשויות לאו דווקא ממלאות אותם תקווה. הם מתקשים להאמין שהמהפכה תביא למצרים משטר דמוקרטי, שוציא את המדינה מהעוני. רחובות קהיר הנשקפים על מסכי הטלוויזיה בדיוחי החדשות מעלים בסאקאל, שהיה בן תשע כשעזב את קהיר, זכרון נות ילדות רחוקים. ביניהם זיכרון יציאת מצרים של המשפחה למרסיי, בשנת 1962, ואת נסיעתה לניו-יורק כמה חודשים לאחר מכן. אחרי מלחמת 1948, הוא מספר, 50% מיהודי מצרים עזבו ברובם לישראל. העזיבה התחדשה אחרי מבצע סיני, שכן, כל מי שלא הייתה לו אז אזרחות מצרית, אולץ לעזוב ומכיוון שלרוב היהודים היו רק תעודות תושב, הם למעשה נזרקו ממצרים. משפחתו של סאקאל נשארה בקהיר עד שנת 1962, עד שהסכנה הגיעה לפתחה.

סאקאל: "לאבא הייתה אזרחות, כך שנשארו. הייתי ילד כשהמלחמה פרצה בשנת 1956, ואני זוכר איך לא יצאנו מהבית ואיך כיסינו את החלונות בנייר כחול, כדי להסתיר את האור ממטוסי האויב. הרבה חיילים מזוינים נראו אז ברחובות. הכו את סבא והרוד בקהיר, והם הגיעו הביתה באמבולנס. בביה"ס היהודי שבו למדתי דיברו רברים רעים על הציונים הישראלים. זה היה בחומר הלימוד ואם במי בחן לא כתבת משהו רע על ישראל, לא היית עובר את המבחן. היו לנו מורים צרפתיים-יהודים ומורים מוסלמים. לא חבשנו אז כיפות, למרות שלפני המלחמה דווקא כן עשינו זאת. בשבתות התפללנו בבית הכנסת 'שערי שמים'. היו אז כמה בתי כנסת בקהיר.

אלן: "התנדבתי להוביל את הפרויקט של בניית בית הכנסת 'אהבה ואחוה'. ידעתי מה אני רוצה להשיג: את הטעם והאווירה שהיו בבית הכנסת בקהיר. הרבה אבנים, תמונות, שיש. נעזרנו בספקים מישראל. את חלונות הוויטראז' קנינו שם, גם את העץ. רצינו שיתבנה הכנסת יראה יפה, שהילדים יגדלו לתוכו. התחלנו לחפור בשנת 1998 ובספטמבר 2008 ערכנו את הפתיחה, היום יש כ-800 חברים בבית הכנסת."

מה אתם חושבים על המהפכה במצרים?
 "ידענו שזה יקרה, אבל לא האמנו כשזה קרה. אם נאצר היה היום בשלטון זה לא היה קורה, כי הצבא היה יורה באנשים כמו בסוריה. האמריקאים תקעו למובארק סכין בגב, כשהילארי קלינטון ביקשה שהוא יעזוב. אני מאמין שיהיה יותר גרוע במצרים, כי האחים המוסלמים יצברו כוח והם לא רוצים שום דבר מערבי במדינה. קראתי בעיתון שהם רוצים לבטל את הלבוש המערבי. מצרים לעולם לא תהייה דמוקרטית. בעלי ההשכלה תמיד פונים נגד הממשלה, אבל לעניים אין זמן לעשות את זה, כי הם עסוקים בלחפש את הכסף כדי להתיקיים. אי אפשר לספק עבודה לכל אלה שגמרו את הקולג', מדובר במספרים אדירים, וגם אם יבנו פרויקטים חדשים, 60 מיליון מתוך ה-80 מיליון עדיין לא יעבדו. העניים גרים בבתי הקברות, גם בבתי הקברות היהודים, שלא נשארו בהם כבר מצבות. אי אפשר למצוא שם היום אף אחד. קראתי השבוע ב'ניו-יורק טיימס', שפושעים, ששחררו מבתי הכלא בקהיר, רצים ברחובות ושורדים אנשי שם. המשטרה פוחדת לעשות משהו והצבא עומד בצד. אין ביטחון לאזרח כמו שהיה בתקופה של מובארק, שהיה נשיא מצרין למצרים. כשהוא שלט היה חוק וסדר, מה שאין שם היום. מה שקרה בשנים האחרונות, זה שהאוכלוסיה גדלה ואיתה כאב הראש של הנשיא. במצרים כל התושבים הם סונים, לצבא קשה להרוג את האחים שלו. אפילו המלך פארוק עזב ולא נלחם בגלל אותה סיבה."

טוב שיצאת מצרים?
 סאקאל נאנח בהקלה. "אוההו..."

קהילה מלוכדת וחזקה

הרב שמעון חי אלוף, שהגיע ל"אהבה ואחוה" מירושלים לפני 26 שנה, לאחר שהרב שלו, הרב עובדיה יוסף, שלח אותו לשמש כרב בית הכנסת בברוקלין, עידכן השבוע, שהוא הכיר היטב את המורשת המצרית עוד לפני שהגיע לברוקלין, שכן הוא גדל עם יהודים יוצאי מצרים. כשהגיע גילה קהילה קטנה שעם השנים הלכה וגדלה.

הרב אלוף: "אחוה ואהבה", שנוסד בקהיר ב-1928 כבית מדרש ובית כנסת, נסגר אחרי מלחמת 1956, לאחר שהואשם בפעילות ציונית. אחרי סגירתו נקראו על שמו רבים מבתי כנסת קטנים שנפתחו, וגם בישראל יש כחמישה בתי כנסת שנושאים את שמו. גיליתי בברוקלין קהילה חמה שמאוד קשורה למסורת, אנשים שגאים בזהות שלהם. במצרים היו רבנים גדולים ותשעים אחוז מהיהודים שם היו מהמעמד הבינוני הגבוה. אלה הם אנשים בעלי כבוד עצמי ואוהבי מדינת ישראל בלב ובנפש. רבים מהם המשיכו כאן בעסקים ומאוד הצליחו, מדובר בקהילה מלוכדת וחזקה."

אז מלוכדת אתה כבר אוכל?
 "מלוכדת כבר אכלתי מזמן בארץ, אצל השכנים שלי."

אתה זוכר את ההגעה לאמריקה?
 "חברי האירגון סידרו לנו מלון ברחוב 28 פינת ברודוויי. היינו שם שבוע ואז עברנו לדירה בשכונת ביי פארקוויי, בברוקלין, שם גר הרוד שלי, אבא של אלן, שהגיע לניו-יורק בשנת 1958. נשלחתי לבית ספר ציבורי. אני זוכר מצוין שהשבוע הראשון היה מצחיק. הלכנו לפארק ואכלנו נקניקיות. כלם קראו לזה 'הוט-דוג' ואני הייתי המום. שאלתי את המורה איך זה יכול להיות, שהם אוכלים כלבים. הילדים היו ירודתיים, למרות שכבר מהגרים נראיתי שונה. ארבעת האחים הצעירים שלי כבר הלכו לשיבה, ביחד עם בן הרוד אלן."

איך הרגשת להיות באמריקה?
 "נחודש הראשון הייתי מדוכא, בעיקר כי לא ידעתי את השפה. כשהיינו במרסיי הרגשתי בבית, כי דיברנו צרפתית. תקופת ההתאקלמות לא הייתה קלה, במיוחד להורים, אבל הסתכלנו על העתיד."

ברכת מקהיר ליפו

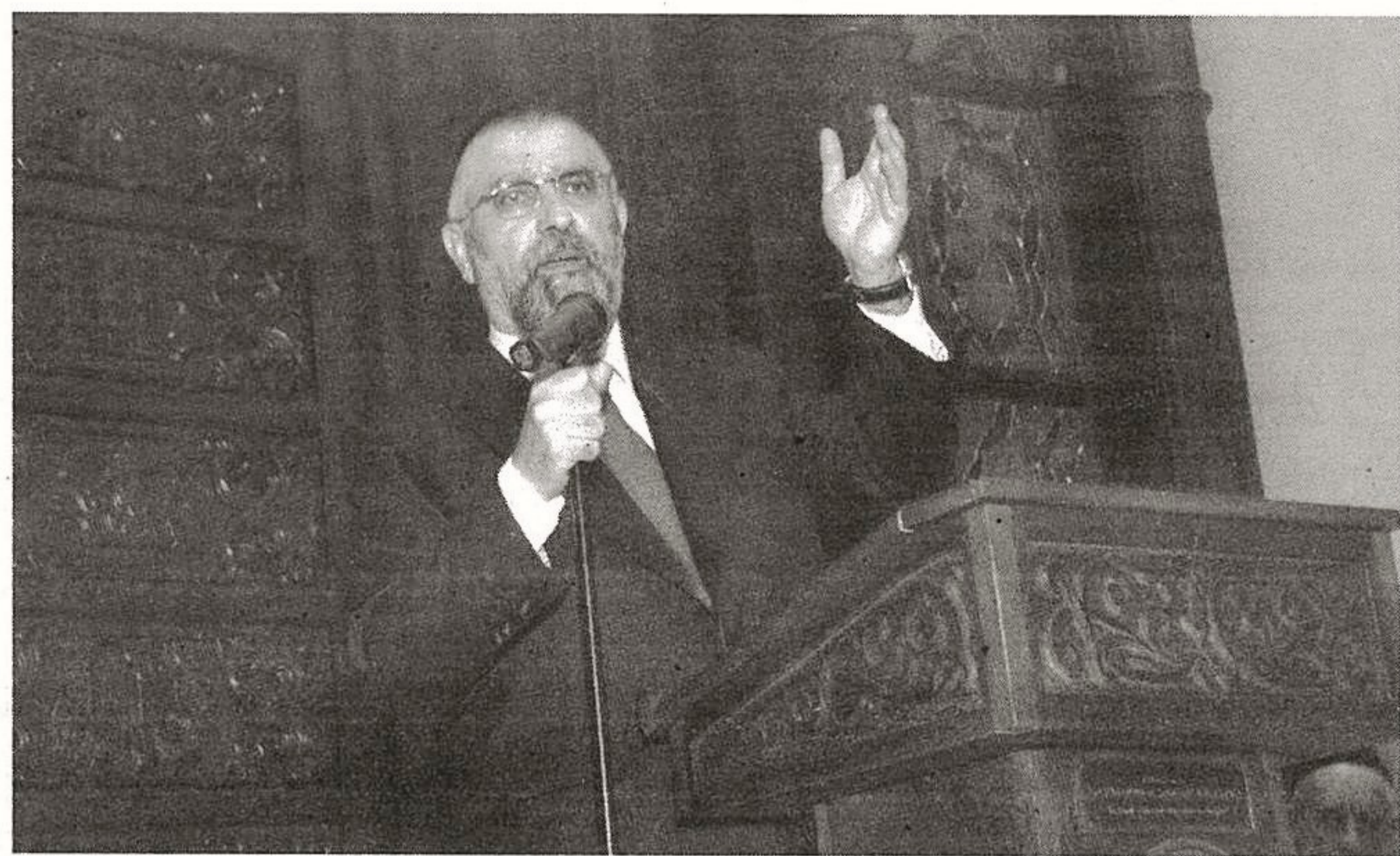
בן הרוד אלן ספדי מצטרף לשיחה:
 "אני הגעתי לברוקלין בגיל שנה וחצי, אבל אני זוכר שאמא סיפרה, שכשעברנו לביי פארקוויי, היא יצאה לקניות בחורף עם נעלים קלות וקפאו לה הרגלים בשלג. היא הייתה חוזרת הביתה בוכה." "ההורים סבלו גם מחוסר כסף וירידה ברמת המחיה. בקהיר היה לנו בית גדול עם משרתים שגרו בבית."

כאן לא יכולנו להרשות לעצמנו להזמין עזר. רת. לא הייתה מכונת כביסה בבית. היה להם קשה להסתגל לזה שצריך ללכת למכבסה השכונתית. הם תמיד אמרו שהם מתגעגעים לחיים במצרים, אבל באותה נשימה הם אמרו, שלעולם לא נחזור בגלל הרגשות הקשים שנשארו לנו."

ביקרתם בישראל?
 "היו לנו קרובים בישראל וביקרנו כמה פעמים. אמא של אבא נולדה ביפו. כשהם היו צעירים הם היו נוסעים ברכבת בלי דרכונים מקהיר ליפו כל האיוור היה אז טורקי ואחר כך בריטי. הסבא שלי אפילו רכש לו אדמה ליד ירושלים. אבא היה ציוני. אז, אם היית יהודי באופן אוטומטי היית ציוני. בכל יום הוא היה מתפלל 'בשנה הבאה בירושלים'. כמעט כל מי שהכרתי ממצרים בילה זמן בישראל. הביקור הראשון שלי בישראל היה בשנת 1978. מאוד התרגשתי. הביקור החוזר לי וזכרונות ממצרים. זאת הייתה אותה אווירה, אותו מזג אוויר, אותה קומפוזיציה התכרתית עם אנשים יותר חמים. כאן אני לא מכיר את השם של השכנים שלי."

איזה חיים בנית לך בניו-יורק?
 "פניתי לעסקים והייתה לי חנות תכשיטים בא' טלנטיק סיטי. אחר כך עברתי למפעל. התחנתית עם לבנונית-אמריקאית ונולדו לנו שלושה ילדים ושמונה נכדים."

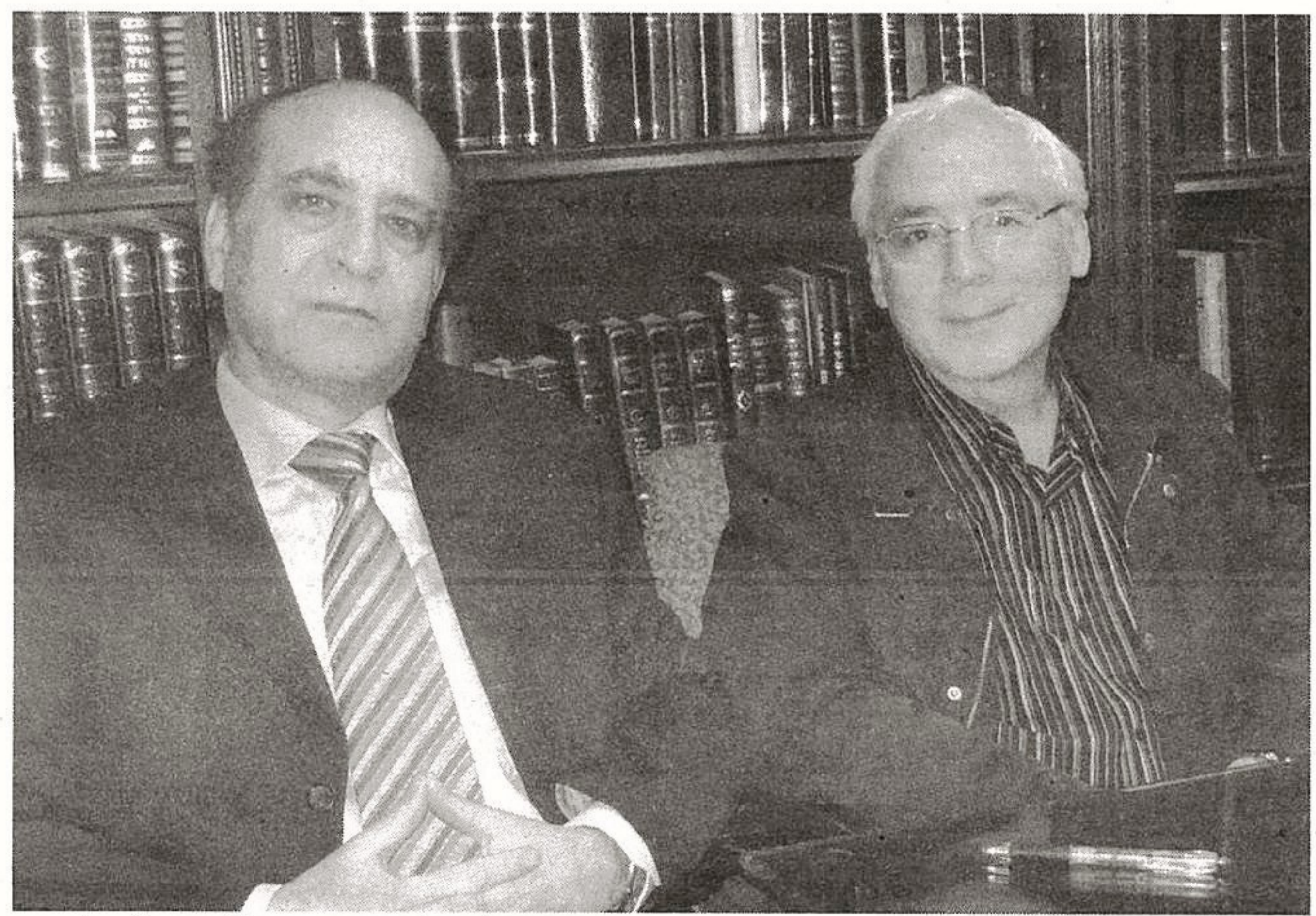
למה יסדת את האגודה למחקר והפצת מורשת יהודי מצרים?
 "הרגשתי שזה נחוץ. קהילה שלנו התחיי לה לגדול, דור שלישי ורביעי, שאחרים מהם לא ידעו שסבא שלהם היה מצרי או סורי. היו בני דור דים שלא ידעו אלה על אלה. כשהתחלנו לאסוף חומרים מצאנו להפתעתי יהודים מצרים אפילו בהאיטי. בהתחלה אספנו תמונות ישנות ממשפחות שונות, וכן מסמכים שנשמרו בידיהם. הרבה חומרים התחילו להגיע והיום אנחנו מתכננים לבנות מוזיאון."

נשלח מישראל. הרב שמעון אלוף

להתקשר אליו. כשהקפטן שמע למי הוא רוצה לה תקשר, הוא כיבד אותו בלימונדה ושלה אותו הביתה עם ליווי. כילד שמעתי סיפורים על מעשי שחיתות במדינה, על שוחד שצריך לשלם כדי לקבל מיסמך רשמי ממשרדי משלה ומוסדות."

איך עזבתם?
 "אני זוכר את היום שעזבנו: לכל אחד הרשו לקחת איתו 20 דולר ושתי מזוודות, אבל את המ' זוודות הרסו לנו במכס כשערכו חיפושם. עלינו על ספינה לאתונה ומשם המשכנו למרסיי עם עוד יהודים שעזבו כמונו. מרסיי לקחנו רכבת לפ' ריו, שם פגשו אותנו אנשי ארגון HIAS, שמסייע למהגרים ופליטים יהודים, ביחד עם אירגון שנקרא 'קוג'אזור'. כמשך תשעה חודשים הם טיפלו בנו. הם מצאו לנו מלון ותמכו בנו כלכלית, עד היום האחד רון. הם גם הכינו לנו את מסמכי ההגירה לארה"ב."

מצרים לברוקלין. דוידה סאקאל (משמאל) ואלן ספדי